

Kleskjedenes verstingland

Arbeidsnotat 1/2018

Forfatter: Line Minetti, BA filosofi

Faglige innspill: Carin Leffler, fagrådgiver, Framtiden i våre hender

25. juni 2018

Innledning

Outsourcingen av vareproduksjon til en rekke lavkostland har blitt en outsourcing av ansvaret for arbeidernes lønnsforhold, deres muligheter for å kunne organisere seg og retten til et trygt og sikkert arbeidsmiljø. Billige klær og andre forbruksvarer har dermed en pris som betales av arbeiderne i form av lave lønninger, lange dager og farlige og dårlige arbeidsforhold.

Industriens og selskapenes svar på kritikken om dårlige arbeidsforhold og svake statlige reguleringer av arbeidslivet, har vært å drive en utstrakt kontrollvirksomhet ved fabrikkene. Denne har skjedd enten i statlig regi, gjennom innleide revisjonsselskaper eller av klesselskapene selv.

Men svaret på anstendige arbeidsforhold ligger ikke i kontroller, som uansett sjelden vil gi et sannferdig bilde av de reelle forholdene eller lønnsnivået. Det kan heller ikke reduseres til å være et ansvar begrenset til arbeidsgivere i Kina, Bangladesh eller Tyrkia, eller til regjeringer i lavkostland der mesteparten av produksjonen skjer.

Merkevareselskapene som har produksjon i lavkostland har et betydelig potensial for å forberede arbeidsforholdene, men de må strekke seg mye lengre enn de har gjort hittil. Det viktigste de kan gjøre er å støtte opp under arbeidernes rett til å gjøre sin stemme hørt. Ifølge FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter¹ (UNGP), forventes selskaper å respektere menneskerettighetene, i tillegg til å følge lover og regler i landet de opererer i. De må også foreta aktsomhetsvurderinger for å etterleve dette ansvaret, hvilket innebærer at selskapene må kartlegge eksisterende og potensiell negativ innvirkning på menneskerettighetene, og gjøre det de kan for å forebygge og redusere disse. Det innebærer videre at selskapene også må vise hvordan de følger opp negative sider ved sin virksomhet. Det er disse hensynene som i UNGP blir omtalt som begrepsparet "knowing and showing": Selskapene skal ha kjennskap til hvilke potensielle brudd på menneskerettighetene som kan forekomme i deres leverandørkjede, og kunne vise at de gjør en innsats for å forhindre disse.

---

¹ United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP),
https://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf

Noe av det viktigste et selskap som har produksjon i land hvor arbeidere står i fare for å ikke kunne organisere seg i en fagforening etter eget ønske, eller hindres fra å drive kollektive forhandlinger, er å sikre at slike rettighetene etterleves i egen leverandørkjede.

Hvert år gir den internasjonale organisasjonen International Trade Union Confederation (ITUC)² ut rapporten «ITUCs Global Rights Index» som er en global kartlegging av hvor det er verst å være arbeider. Innholdet i vår rapport knytter seg til 2018 ITUC Global Rights Index.³ Framtiden i våre hender har analysert tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) og funnet ut hvilke land klærne på det norske markedet kommer fra. De viktigste eksportlandene er Kina, Bangladesh, Tyrkia, Malaysia, India, Pakistan, Vietnam, Kambodsja, Thailand og Indonesia. Alle disse landene rangeres lavt på ITUCs Global Rights Index, det vil si at faglige rettigheter brytes mer eller mindre systematisk.

Årets Global Rights Index fra ITUC er et kraftfullt varsku som synliggjør hvor kleskjeder, og andre selskaper med produksjon i blant annet Asia, bør rette søkelyset. Målet for enhver aktør i næringslivet må være at mennesker som bidrar til selskapets overskudd, uansett land, kan gjøre sin stemme hørt uten frykt for represalier. Først da vil det være håp om et arbeidsliv som er i tråd med ILOs kjernekonvensjoner⁴ og premisene i FNs retningslinjer for næringslivet.

Siden 2007 har Framtiden i våre hender vært en del av Clean Clothes Campaign, et nettverk som støtter opp om tekstilarbeidernes kamp for bedre lønns- og arbeidsvilkår. Gjennom Clean Clothes Campaign samarbeider vi med organisasjoner (primært fagforeninger, menneskerettighets- og kvinneorganisasjoner) i en rekke produksjonsland, primært i Asia. Søkelyset rettes blant annet mot behovet for en levelønn, faste arbeidskontrakter, åpenhet i leverandørkjeden og brann- og bygningssikkerhet ved fabrikker. For at varige endringer skal kunne skje, er det helt avgjørende med robuste organisasjoner på grasrotnivå, at disse har høy tillit blant medlemmene og høster anerkjennelse på nasjonalt og globalt nivå.

ITUC Global Rights Index

International Trade Union Confederation (ITUC) Global Rights Index er en årlig rangering av arbeidernes rettigheter i 142 land, utarbeidet fra 97 anerkjente indikatorer på en skala fra 1 til 5+, basert på graden av respekt for arbeidernes rettigheter.⁵ I kategori 1 finner man land hvor respekten for faglige rettigheter er svært høy, mens kategori 5+ favner land hvor faglige rettigheter systematisk blir ignorert. Siden 2014 har ITUC publisert den globale indeksen for å rette søkelyset mot ulike land sitt «rulleblad» med hensyn til faglige rettigheter. Indeksen gir et bilde på utviklingen det siste året og er et verktøy til å følge med på hvordan politikk og lovgivning endrer seg i landene.

ITUCs Global Rights Index 2018 viser følgende:

- I bunnkategorien, nummer 5, finner vi **Kina, Bangladesh og Tyrkia** – de tre viktigste produsentlandene, og som i 2017 samlet produserte 47 119 tonn klær for det norske markedet. Det tilsvarer 65 prosent av alle klær som ble importert til Norge. Kategori 5 beskrives som «Ingen garanti av rettigheter».
- Andre land i kategori 5 er **India, Pakistan, Kambodsja og Indonesia**.

---

² ITUC representerer 181 millioner arbeidere gjennom sitt nettverk av 340 tilknyttede organisasjoner i 163 land. Organisasjonen fremmer og forsvare arbeidernes rettigheter og interesser gjennom et internasjonalt samarbeid mellom fagforeninger, gjennom kampanjer og påvirkningsarbeid opp mot store globale institusjoner.² ITUC har aktiviteter knyttet til faglige rettigheter og menneskerettigheter, økonomi, samfunn, likestilling og ikke-diskriminering og internasjonal solidaritet.

³ 2018 ITUC Global Rights Index <https://www.ituc-csi.org/ituc-global-rights-index-2018>

⁴ ILOs kjernekonvensjoner om minimumsstandarder i arbeidslivet dekker forbud mot barnarbeid, vern av organisasjonsfrihet, forbud mot diskriminering og avskaffelse av tvangsarbeid.

⁵ ibid

- I kategori 4, som beskrives som land med «systematisk brudd av rettigheter», finner vi **Vietnam, Thailand og Malaysia**.
- I kun et av de ti viktigste eksportlandene, **Vietnam**, har respekten for arbeidernes rettigheter *blitt noe bedre* siden ITUCs tilsvarende rapport sist år. Landet har derfor blitt flyttet fra kategori 5 til kategori 4.
- De øvrige ni landene står på stedet hvil sammenlignet med sist år, det vil si i kategori 5. Likevel kan noen land har flyttet seg nedover innenfor denne kategorien fordi forholdene har blitt verre. Dette gjelder særlig for **Kambodsja** som nå regnes som en av de 10 landene som det er verst å være arbeider.
- **Indonesia** har dessverre gått i klart negativ retning de siste to årene, og har dermed blitt flyttet ned fra kategori 4 til 5.
- Blant de 10 landene som ITUC beskriver som de verste landene å være arbeider i, finner vi tre viktige land som eksporterer til det norske markedet: **Bangladesh, Tyrkia og Kambodsja**.

Klesproduksjon i systematisk undertrykkende land

Framtiden i våre henders undersøkelser viser at:

- Alle de største klesaktørene på det norske markedet produserer i **Bangladesh**: Dette gjelder Varner gruppen (med blant annet kleskjedene Cubus, Carlings, Dressmann og Wow), Voice, H&M, Lindex, KappAhl, Gina Tricot og Bestseller. Bangladesh er kjent for å ha et svært lite fagforeningsvennlig klima, minstelønna er den laveste i Asia, nesten ingen fabrikker har kollektivavtaler, arbeidsdagene som regel lange, det er svake eller ingen ansettelseskontrakter, og sosiale goder slik som barselpermisjoner og lønn under sykdom er en mangelvare.

Våre utregninger⁶ viser at

- det i 2017 ble importert 77 601 tonn klær til Norge til en verdi av ca. 20,9 milliarder kroner,
- de tre viktigste eksportlandene, Kina, Bangladesh og Tyrkia, sto alene for 61 prosent av alle klær, målt i tonn, som ble importert til Norge i 2017,
- de ti nevnte landene produserte samlet 60 312 tonn klær til det norske markedet. Det tilsvarer 78 prosent av alle klær, målt i tonn, som ble importert til Norge i 2017 og
- importen (målt i tonn) var noe lavere i 2017 enn den var i 2008, henholdsvis 79 572 og 77 601 tonn. Toppåret var i 2010, men falt kraftig i 2012.

- Det er betydelige forskjeller mellom pris per tonn importerte varer blant de tre viktigste eksportlandene til det norske markedet: **For varer fra Kina er prisen per tonn ca. 267 000 kroner, for Bangladesh ca. 186 000 kroner og for Tyrkia 359 000 kr.** Dette har sannsynligvis en nær sammenheng med lønnsnivå i landet og andre kostnader som kan knyttes til produksjon og transport. Prisen kleskjeden betaler for varene avhenger også av hvilken type klær som produseres og eksporteres: I Bangladesh produseres det primært enklere produkter med billigere stoffer, for eksempel t-skjorter, bluser og bukser, og som ikke krever høy kompetanse og avansert utstyr. Kina og Tyrkia tilbyr også slike produkter, men har i senere år dreid produksjonen mot mer avanserte produkter som krever mer kompetanse og arbeidsinnsats; finere skjorter, dresser, kjoler og lignende, som ofte også har finere stoffer, og derfor koster mer.
- **Siden 2011 har importen, målt i tonn, fra Kina hatt en vedvarende nedgang. Importen fra Bangladesh, målt i tonn, økt siden 2011.** Uten å foreta en større analyse av sammenhengen mellom importen fra ulike

⁶ Utregningene er basert på tall fra Statistisk sentralbyrå (<https://www.ssb.no/>)

land under en lenger periode kan vi ikke slå fast at det er en direkte sammenheng mellom lavere import fra Kina og økende import fra Bangladesh. Det er likevel grunn til å tro at noe av nedgangen i import fra Kina skyldes økt import fra Bangladesh.

ITUC Global Rights Index 2018 generelle funn:

Årets utgave av Global Rights Index viser en general forverring i arbeideres forhold og rettigheter, parallelt med økt innflytelse fra selskapenes side. ITUCs indeks konkluderer at Midtøsten og Nord-Afrika⁷ i år påny rangerer som de verste regioner i forhold til arbeideres rettigheter. Grunnen til denne forverring skyldes blant annet at Midtøsten og Nord-Afrika er preget av politisk ustabilitet og krig.

Tilsvarende er «Pacific Asia» (som dekker alle de 10 viktigste landene Norge importerer klær fra) i 2018 atter den nest verste regionen med hensyn til arbeideres rettigheter. I siste års ITUC-rapport omtalte organisasjonen et kappløp mot bunnen-trend, ledet av Myanmar og Kambodsja, hvor styresmaktene og næringslivet prøver å trappe opp produksjonene i tekstilsektoren i sine egne land ved å underby Bangladesh og India som selv har lave lønninger.⁸ Årets ITUC-rapport tyder på at denne trenden fortsetter. Dessuten viser rapporten en økt bruk av vold og trusler mot arbeidere i Bangladesh og India, arrestasjoner og fengsling av fagforeningsledere i Kina og Sør-Korea og masseoppsigelser av arbeidere som deltar i streiker og andre fagforeningsaktiviteter i Indonesia, Myanmar og Kambodsja.

Overordnet viser ITUC i 2018 at:

- **I alle 22 land i «Pacific Asia» blir retten til å drive kollektive forhandlinger og til å steike brutt. Dette gjelder altså alle de 10 viktigste landene Norge importerer klær fra og dekker selskapene vi setter søkelys på i denne rapporten.**
- 65 prosent av de i alt 142 landene ekskluderes arbeidere fra retten til å tilslutte seg eller etablere en fagforening.
- 87 prosent av de i alt 142 landene krenkes streikeretten.
- 81 prosent av de i alt 142 landene krenker fagforeningenes rett til føre kollektiv forhandlinger.
- I ni land verden over ble fagforeningsfolk myrdet.

ITUC Global Rights Index 2018: Krenkelser av arbeidernes rettigheter

ITUC presenterer følgende globale trekk i rapportene for 2017 og 2018:

Oppsigelser og diskriminering av fagforeninger: I ITUCs Global Rights Index for sist år ble det rapportert om tilfeller av ulovlige oppsigelser i 70 land, og andre typer diskriminering av arbeidere i 63 land. Oppsigelse og suspensjon av arbeidere, særlig fagforeningsledere, er en av de mest effektive metodene for å undertrykke fagforeninger. Andre typer diskriminering inkluderer svartelisting av arbeidstakere slik at de ikke kan finne seg en ny jobb etter en konflikt, fagforeningsknusing, trusler på arbeidsplassen, manglende utbetaling av bonus og lønn. ITUC konkluderer at denne strategien fortsatte også i 2017 og omtaler en rekke eksempler

⁷ Spesifikt nevnes Palestina, Syria, Libya, Saudi-Arabia og Yemen

⁸ 2017 ITUC Global Rights Index https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/survey_ra_2017_eng-1.pdf

på forfølgelse av fagforeningsmedlemmer i blant annet Kina, Bangladesh, Indonesia, Kambodsja og Myanmar. I ni land verden over ble fagforeningsfolk drept.⁹

Retten til kollektive forhandlinger er helt avgjørende for bedre lønn-, arbeids- og levetilstand for arbeiderne. Denne retten ble svekket i mange land i løpet av 2017. Arbeidsgivere og regjeringer i 115 av 142 land la alvorlige begrensninger på denne retten ved å nekte eller trenere forhandlinger. Denne trenden har nådd et punkt som ITUC i årets rapport omtaler som en «forvitring av retten globalt».

Retten til ytringsfrihet, offentlige protester og streiker: I 2018 ble retten til streike og offentlig protest krenket i 123 ut av 142 land, hvilket er en økning i antallet tilfeller hvor retten offentlige protester og streiker ble undertrykket, sammenlignet med året før. ITUC viser til at det generelt skjer en økt kriminalisering av retten til å streike og at styresmaktene i en rekke land benyttet offentlige protester eller streiker som påskudd til å arrestere fagforeningsaktivister. Arrestasjoner og straff i kjølvannet av streiker skjedde blant annet i Indonesia og India.

Arrestasjon og rettsforfølgelse av fagforeningsaktivister forekom i 44 land i 2017 og ble beskrevet som en trend. Dessverre viser årets ITUC-rapport at denne trenden foresetter og forverres da arrestasjoner og rettsforfølgelse ble brukt som metode for å undertrykke og kontrollere fagforeninger i 59 land. I Kina er det eksempler på arrestasjoner på «trumped-up charges» etterfulgt av fengsling og tortur av rettighetsforkjempere.

Økt bruk av vold: ITUCs rapport utgitt i 2017 viset til at vold, trusler, kidnappinger og mord ble brukt for å demme opp for forsamlingsretten i 59 land. Dette skaper fiendtlige og usikre omgivelser for fagforeninger og arbeiderne de representerer. Forholdene har forverret seg og ITUC viser til at bruk av vold mot arbeidere nå er rapportert i 65 land, blant annet i Bangladesh og på Sri Lanka hvor det har forekommet kidnappinger av fagforeningsledere i forbindelse med streiker.

Ekskludering fra juridisk beskyttelse: Årets rapport viser til at i 92 av 142 land ekskluderes visse grupper av arbeidere fra arbeidsretten. Oftest skjer dette fordi arbeiderne er kontraktsløse eller ikke har fast kontrakt. Migrantarbeidere eller flyktninger er særlig utsatte og har vanskelig for å bli hørt hvis de blir utsatt for vold eller andre krenkelser, og i forbindelse med forhandlinger knyttet til bedre arbeidsforhold og lønnsbetingelser.

Følgende kjennetegner de ulike kategoriene på ITUCs Global Rights Index¹⁰:

Kategori 1: Sporadisk brudd på rettigheter

I land som faller under kategori 1, er faglige rettigheter generelt garantert. Arbeidere kan fritt organisere seg og kan bedre sine lønns- og arbeidsforhold gjennom kollektive forhandlinger. Brudd på arbeidernes rettigheter er ikke helt fraværende, men skjer ikke regelmessig.

Kategori 2: Gjentakende brudd på rettigheter

Land i kategori 2 har litt svakere kollektiv rettigheter enn land med vurderingen 1. Noen rettigheter er under gjentakende angrep fra stat og/eller virksomheter, noe som bidrar til å underminere kampen for bedre arbeidsforholdene.

Kategori 3: Regelmessige brudd på rettigheter

⁹ Brasilia, Kina, Colombia, Guatemala, Guinea, Mexico, Niger, Nigeria og Tanzania

¹⁰ 2018 ITUC Global Rights Index <https://www.ituc-csi.org/ituc-global-rights-index-2018>

Stat og/eller virksomheter blander seg regelmessig i kollektive rettigheter eller svikter i å garantere viktige aspekter av disse rettighetene. Mangler i landets lovgivning og /eller praksis muliggjør regelmessige brudd.

Kategori 4.: Systematisk brudd av rettigheter

Arbeidere i land med vurderingen 4 har rapportert om systematiske brudd på sine rettigheter. Stat og/eller arbeidsgiversiden bidrar aktivt til å undertrykke arbeidernes kollektive stemme og true derigjennom deres fundamentale rettigheter.

Kategori 5: Ingen garanti av rettigheter.

Land som faller innenfor kategori 5 er de verste land i verden for arbeidere. Til tross for at lovgivningen kan åpne for faglige rettigheter, kan arbeiderne i praksis ikke realisere disse rettighetene fordi de er underlagt autokratiske regimer og urettferdige arbeidsforhold og praksis.

Kategori 5+: Ingen garanti av rettigheter som resultat av sammenbrudd av lov og orden.

Arbeidere i land med vurderingen 5+ har like begrensede rettigheter som arbeider i land med vurderingen 5. Forskjellen er at i land med vurderingen 5+ er de sterkt kritikkverdige forholdene relatert til institusjoner som ikke fungerer lenger - et resultat av intern konflikt (for eksempel borgerkrig) og/eller militær okkupasjon.

Sammenstilling av klesimporten i tonn og kroner, ITUCs vurdering av landene og kleskjedenes produksjonsland

I **tabell 1**¹¹ sammenstilles de 10 største eksportland av klær til Norge i prioritert rekkefølge med ITUCs vurdering av de respektive land og hvilke kleskjeder som produserer i disse.

LAND	KLES-/FRITIDSTØY-SELSKAP	ITUCS VURDERING	IMPORT TONN	IMPORT KRONER	PRIS/TONN
KINA	Varner Group; H&M; KappAhl; Lindex; Gina Tricot; Bergans; Active Brands; Haglöfs; Helly Hansen; Norrøna; Stormberg; Bestseller; Voice	5	32 848	8 790 468 000	267 610
BANGLADESH	Varner Group; H&M; KappAhl; Lindex; Gina Tricot; Helly Hansen; Stormberg; Bestseller; Voice	5	10 376	1 934 857 000	186 474

¹¹ Tallene hentet den 14-03-18 fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/08809/?rxid=de5a4ecf-fb54-48d8-814e-f36fdb7a7d34> og https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/survey_ra_2017_eng-1.pdf

TYRKIA	Varner Group; H&M; KappAhl; Lindex; Gina Tricot; Bergans; Helly Hansen; Bestseller	5	3895	1 399 741 000	359 3368
MALAYSIA		4	3332	226 336 000	67 927
INDIA	Varner Group; H&M; KappAhl; Gina Tricot; Bestseller	5	2508	768 665 000	306 484
PAKISTAN	Varner Group; H&M; Lindex; Bestseller	5	2196	437 695 000	199 314
VIETNAM	Varner Group; H&M; Bergans; Haglöfs; Helly Hansen; Norrøna; Bestseller	5	1697	663 845 000	391 187
KAMBODSJA	H&M; Lindex; Bergans; Haglöfs; Bestseller	5	1514	387 079 000	255 666
THAILAND	Varner Group; H&M	4	1074	262 405 000	244 324
INDONESIA	H&M; Haglöfs; Helly Hansen; Bergans	5	872	224 672 000	257 651

Import av klær til Norge fra 10 utvalgte land, i tonn og kroner

Tabell 2¹²ⁱ viser prosentdelen av de 10 viktigste eksportlandene av klær til Norge, angitt i **tonn**.

Total import av klær til Norge i tonn , 2017:	Import fra de 10 viktigste eksportlandene av klær til Norge i tonn i 2017:	Andelen av importen fra de 10 viktigste eksportlandene av klær til Norge i 2017:
77 601 tonn	60 312 tonn	77,7%

Tabell 3¹³ⁱⁱ viser prosentdelen av de 10 viktigste eksportlandene av klær til Norge, angitt i **kroner**.

Total import av klær til Norge i kroner , 2017:	Import fra de 10 viktigste eksportlandene av klær til Norge i kroner i 2017:	Andelen av importen fra de 10 viktigste eksportlandene av klær til Norge i 2017:
20 589 180 000 kr.	15 095 763 000 kr.	73,3%

¹² Tallene hentet den 14-03-18 fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/08809/?rxid=de5a4ecf-fb54-48d8-814e-f36fdb7a7d34>

¹³ Tallene hentet den 14-03-18 fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/08809/?rxid=de5a4ecf-fb54-48d8-814e-f36fdb7a7d34>

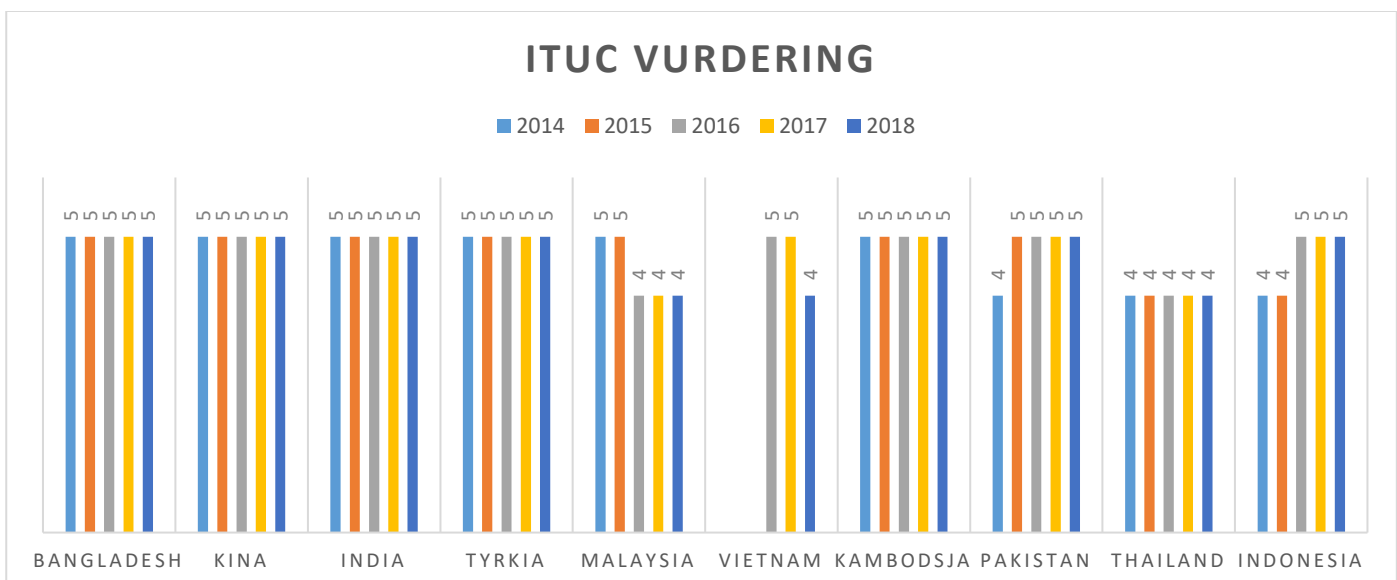
Total klesimport til Norge de siste 10 årene, i tonn og kroner

Tabell 4¹⁴ viser total import av klær til Norge de siste 10 årene, i kroner og tonn.

År	Kroner	Tonn
2008	14 291 585 000	79 572
2009	14 260 927 000	73 225
2010	15 130 609 000	81 758
2011	16 207 987 000	81 985
2012	15 514 652 000	72 392
2013	16 476 433 000	75 209
2014	17 213 183 000	78 313
2015	19 383 778 000	77 663
2016	20 021 052 000	78 551
2017	20 589 180 000	77 601

ITUCs vurdering 2014-2018

Tabell 5¹⁵ viser hvordan de 10 viktigste eksportlandene av klær til det norske markedet rangeres av ITUC i årene 2014-2017.

¹⁴ Hentet den 14-03-18 fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/08809?rxid=de5a4ecf-fb54-48d8-814e-f36fdb7a7d34>

¹⁵ Informasjonen er hentet fra ITUC Global Rights Index for årene 2014-2018: https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/survey_ra_2014_eng.pdf og <https://www.ituc-csi.org/ituc-global-rights-index-2015?lang=en> og <https://www.ituc-csi.org/ituc-global-rights-index-2016?lang=en> og https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/survey_ra_2017_eng-1.pdf

ITUC Global Rights Index 2018 funn i relevante land – profil på enkelte land i 2017-2018

Merk at landene Malaysia, Vietnam og Thailand er utelatt fra denne oversikten.

Kina:

I løpet av 2017 ble mange kinesiske arbeiderrettighetsaktivister vilkårlig arrestert og dømt. Noen eksempler: Aktivisten og grunnleggeren av organisasjonen Volunteers for Workers' Rights ble dømt til fire og et halvt års fengsel for å ha "initiert undergraving av statsmakten". Mange aktivister som ble fengslet i kjølvannet av myndighetens raziaer i 2015 ble sist år fortsatt holdt i hemmelige fengsler. Tre av aktivistene fikk formidlet til omverden at det var utsatt for fysisk og psykisk tortur.

Bangladesh:

I årets utgave av ITUCs Global Rights Index omtales Bangladesh som et av de 10 landene hvor det er verst å være arbeider, det vil si at hun/han ikke har noen garanti for slike rettigheter. I årevis har arbeiderne vært utsatt for alvorlig undertrykkelse fra statlig hold. Bangladesh' fryktede «industrial police» er kjent for å med vold slå ned på fredelige protester og demme opp for dannelsen av nye fagforeninger. Arrestasjon, suspensjon og trusler om forfølgelse er ofte følgene av arbeiderstreiker.¹⁶ I Ashulia, et distrikt nær Dhaka, som er et viktig produksjonssenter for klesindustrien, ble det i desember 2016 holdt en omfattende streik. Streiken, som etter en uke ble stoppet etter myndighetenes harde håndtering, ble utløst i et forsøk på å få økt minstelønna for tekstilarbeiderne fra 68 USD til 190 USD i måneden.¹⁷ Minst 34 arbeidere og fagforeningsaktivister ble arrestert¹⁸ – noen av dem angivelig utsatt for tortur i politiets varetekt. I etterkant saksøkte fabrikkere 239 arbeidere på bakgrunn av streiken og innleverte klagesaker mot 1000 arbeidere.¹⁹ I begynnelsen av januar 2017 var mer enn 1600 arbeidere blitt suspendert og politiet hadde saksøkt omkring 600 fagforeningsledere. De fleste lokale fagforeninger i klesindustrien i området ble stengt eller vandalisert.²⁰

I løpet av sist år har forfølgelsen av arbeidere og fagforeningsledere holdt frem. Fagforeningskontorer blir ransaket og vandalisert av politiet og andre representanter for myndighetene, og dokumenter og utstyr stjålet. Et spesielt alvorlig tilfelle av undertrykkelse skjedde sist august ved klesfabrikken Haesong Corporation Ltd.: Mer enn 50 arbeidere, mange av dem kvinner, ble skadet etter å ha blitt angriperne, men ble satt fri samme kveld. Politiet nektet å ta imot arbeidernes anmeldelser om det som hadde skjedd. Dette er ikke et enkeltstående tilfelle. ITUC rapporterer om flere tilfelle hvor vold har blitt utøvd mot arbeidere som prøver å organisere seg eller opprette fagforeninger.

Tyrkia:

Etter kuppforsøket i Tyrkia i 2016 har sivile rettigheter blitt alvorlig undertrykket. Myndighetene har fagforeninger, og deres medlemmer har blitt systematisk slått ned på med loven om unntakstilstand (den

---

¹⁶ 2017 ITUC Global Rights Index https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/survey_ra_2017_eng-1.pdf

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Clean Clothes Campaign (2017) «European Union and the Bangladesh garment industry: The case for a trade investigation» [file:///C:/Users/carin.KONTOR/Downloads/Trade%20investigation%20memo%20-%20final%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/carin.KONTOR/Downloads/Trade%20investigation%20memo%20-%20final%20(1).pdf)

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

såkalte «state of emergency decree no. 687»²¹) som påskudd. Bare i løpet av april 2017 ble mer enn 2100 personer arrestert og 3974 arbeidere i offentlig sektor ble sagt opp. Året før organiserte en av fagforeningene i offentlig sektor, KESK, en marsj de kalte "I want my job and bread back". Marsjen ble effektivt avverget da politiet reagerte med skjold, pepperspray og gummikuler.²² I årets rapport fra ITUC beskrives flere tilfeller av vilkårlige arrestasjoner og fengslinger av fagforeningsaktivister etter deltakelse i protestmarsjer eller for uttalelser de hadde gjort.

Også Tyrkia – det tredje viktigste eksportlandet av klær til det norske markedet – er omtalt i årets Global Rights Index som et av de 10 landene i verden det er verst å være arbeider.

India:

ITUC beskriver India som et land hvor fiendtlige holdninger til fagbevegelsen er svært utbredt. Fysisk vold og trusler mot arbeidstakere er vanlig praksis for å hindre etablering av fagforeninger. I India og i nabolandet Bangladesh, ble det sist år registrert utallige rapporter av fysiske trusler mot arbeidere og deres familier. Politiet nøler ikke med å ty til brutalitet for å undertrykke protester, og som i flere tilfeller etterlater skadede arbeidere.

Ved motorsykkelselskapet Honda sitt produksjonsanlegg i Tapukara sørvest for Delhi fikk 3000 kontraktsarbeidere og 500 permanente arbeider for to år siden sparken etter at de prøvde å danne en fagforening.²³

En annen nylig utgitt rapport, «Labour Without Liberty - Female Migrant Workers in Bangalore's Garment Industry»²⁴ omtaler de slavelignende forholdene til kvinnelige migrantarbeidere som jobber i den indiske tekstilsektoren. Fabrikken hvor de er ansatt leverer varer til store internasjonale merkevarer slik som H&M, Benetton, C&A, GAP og Levi's. I Bangalore, som er det viktigste området for landets tekstilproduksjon, rekrutteres unge kvinner med falske løfter om gode lønninger og andre fordeler, men ender opp i fabrikker med høyt produksjonspress og svært lave lønninger. Arbeiderne i denne undersøkelsen visste enten ikke hva en fagforening er eller hvordan den støtte arbeiderne, eller så organiserte de seg ikke grunnet frykt for hvordan arbeidsgiveren ville si eller hvordan familiene deres ville reagere. Noen mente at de heller ikke hadde tid eller kraft til å organisere seg.

Kambodsja:

Arbeidere i Kambodsja har i flere år måttet tåle represalier og vold når de har organisert seg eller deltatt i fagforeningsaktiviteter, slik som streiker eller forsøk på forhandlinger. Også i 2017 hadde mange arbeidsgivere en klart negativ holdning til faglig organisering. En vanlig strategi for å undergrave fri organisering er at arbeidsgiveren initierer ledelses-vennlige fagforeninger, såkalt «gule fagforeninger» (eng. «yellow unions»), som ikke representerer arbeidernes interesser, men heller undergraver disse. De siste par årene har det også blitt innført en rekke lover som gjør det lettere å kriminalisere fagforeningsledere, underminerer fagforeningens aktiviteter og demmer opp for etableringen av nye organisasjoner. Den kambodsjanske regjeringen slo i 2017 ned på store deler av sivilsamfunnet, stenger ned uavhengig media og arrestert lederen av det største opposisjonspartiet. Denne svært urovekkende trenden gjør at Kambodsja nå regnes som et av de 10 landene som det er verst å være arbeider, ifølge ITUC.

²¹ S. 86, hentet den 14-03-18: https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/survey_ra_2017_eng-1.pdf

²² S. 86, hentet den 14-03-18: https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/survey_ra_2017_eng-1.pdf

²³ Ibid.

²⁴ Clean Clothes Campaign (2018): «Labour Without Liberty - Female Migrant Workers in Bangalore's Garment Industry», <https://cleanclothes.org/resources/publications/labour-without-liberty-2013-female-migrant-workers-in-bangalores-garment-industry-full-version-1/view>

Indonesia:

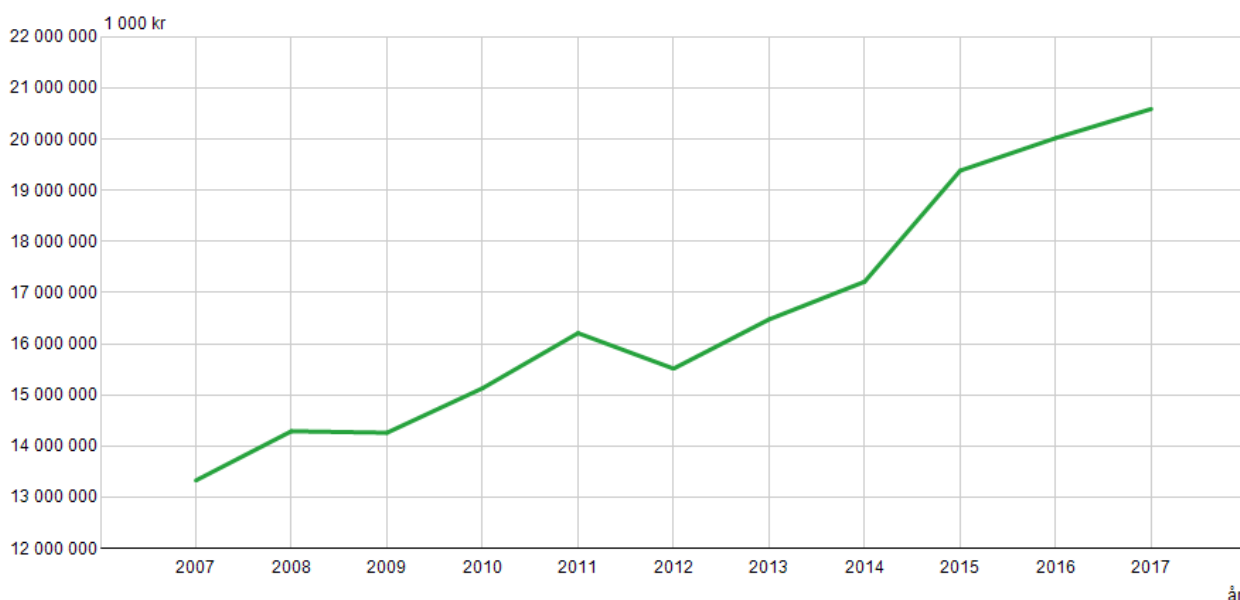
Demokratiet er truet i land hvor folks rett til å organisere seg og bli hørt undergraves. Regjeringen i et av verdens mest befolkede land, Indonesia, har vedtatt lover som nektet arbeidstakers rett til å organisere og danne en fagforening etter fritt ønske, som begrenset deres yringsfrihet og hvor militæret blir brukt til å «dempe» arbeidskonflikter. Landets sikkerhetsminister advarte i 2016 arbeidere som planla protester at disse ville bli møtt med politistyrker og, om nødvendig, bruk av skarpladde våpen. Ministeren meddelte at demonstrasjoner var uaktuelt ved fabrikkene, da det forsinker produksjonen, forstyrrer trafikken og skremmer bort utenlandske investorer.²⁵ Denne urovekkende utviklingen fortsatte i 2017 og i januar i år ble hærens rolle i å undertrykke arbeidskonflikter og demonstrasjoner formalisert gjennom en avtale mellom den nasjonale hæren og politiet.²⁶ Avtalen gir disse institusjonene mandat til å "... håndtere protester, streiker, uroligheter, sosiale konflikter, sikre borgere og regjeringsaktiviteter som har konfliktpotensial og andre situasjoner hvor det er behov for assistanse». I et slikt klima er det hardt, kanskje endog livsfarlig, å være fagforeningsaktivist.

Pakistan:

Pakistanske myndigheter og arbeidsgivere har, ifølge ITUC-rapporten som ble utgitt i 2017, en fiendtlig holdning overfor arbeidere som ønsker at organisere seg eller på andre måter står opp for rettighetene sine. Rapporten viser til massearrestasjoner av hotellansatte som en reaksjon på deres forsøk å gå i forhandlinger for bedre arbeidsforhold.²⁷

Total import av klær til Norge de siste 10 årene

Tabell 6²⁸ viser importen av klær til Norge i **kroner** de siste 10 årene.

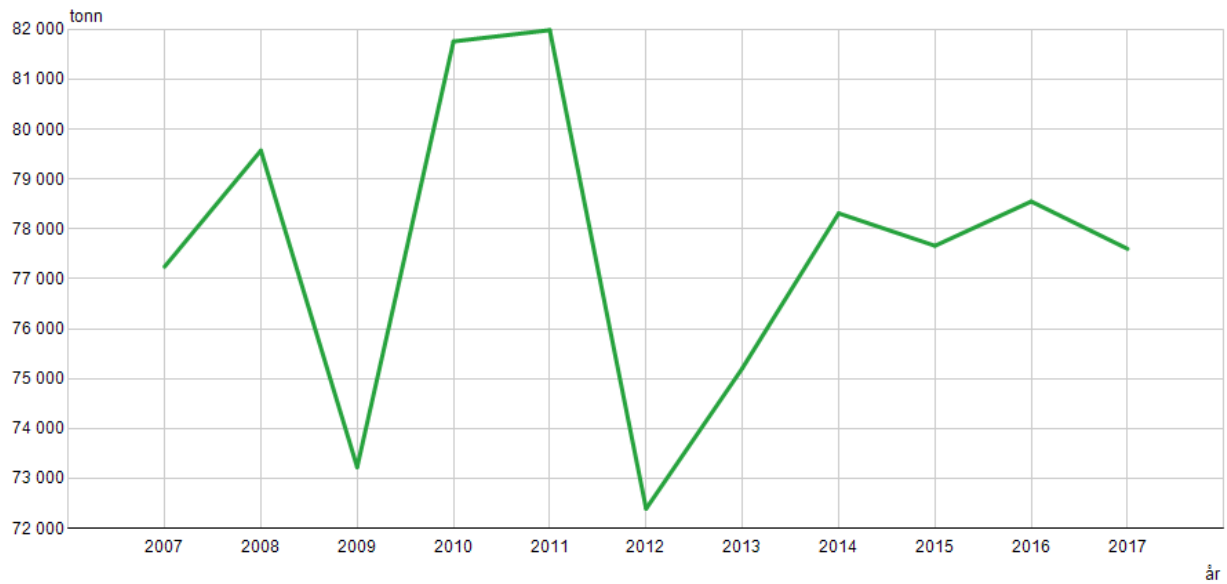
²⁵ Ibid.

²⁶ 2018 ITUC Global Rights Index <https://www.ituc-csi.org/ituc-global-rights-index-2018>

²⁷ 2017 ITUC Global Rights Index https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/survey_ra_2017_eng-1.pdf

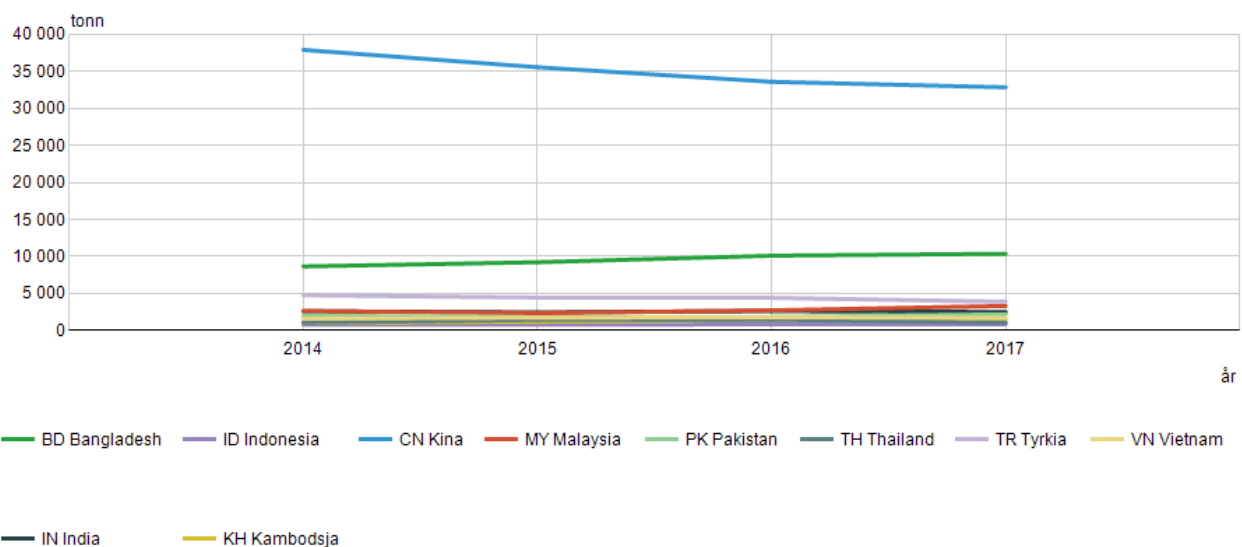
²⁸ Hentet den 14-03-18 fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/08809/?rxid=de5a4ecf-fb54-48d8-814e-f36fdb7a7d34>

Tabell 7²⁹ viser importen av klær til Norge i **tonn** de siste 10 årene.

Utviklingen av import i henholdsvis tonn og kroner fra de 10 viktigste eksportlandene av klær til Norge

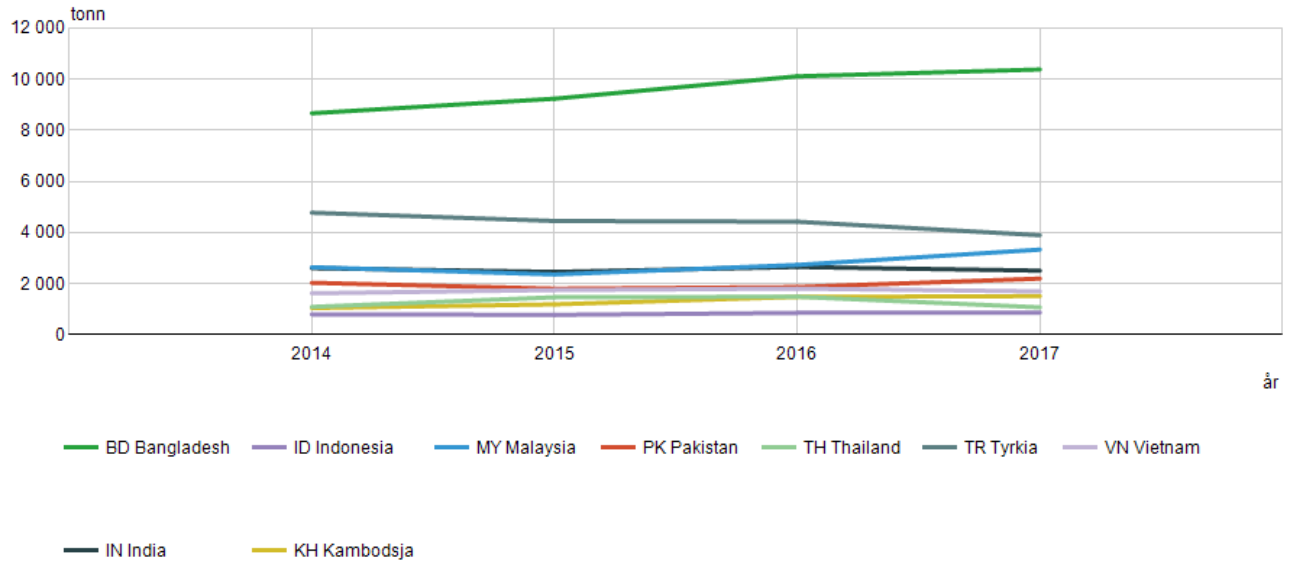
Tabell 8³⁰ viser utviklingen av import i **tonn** fra de 10 største eksportlandene av klær til Norge i 2014-2017.

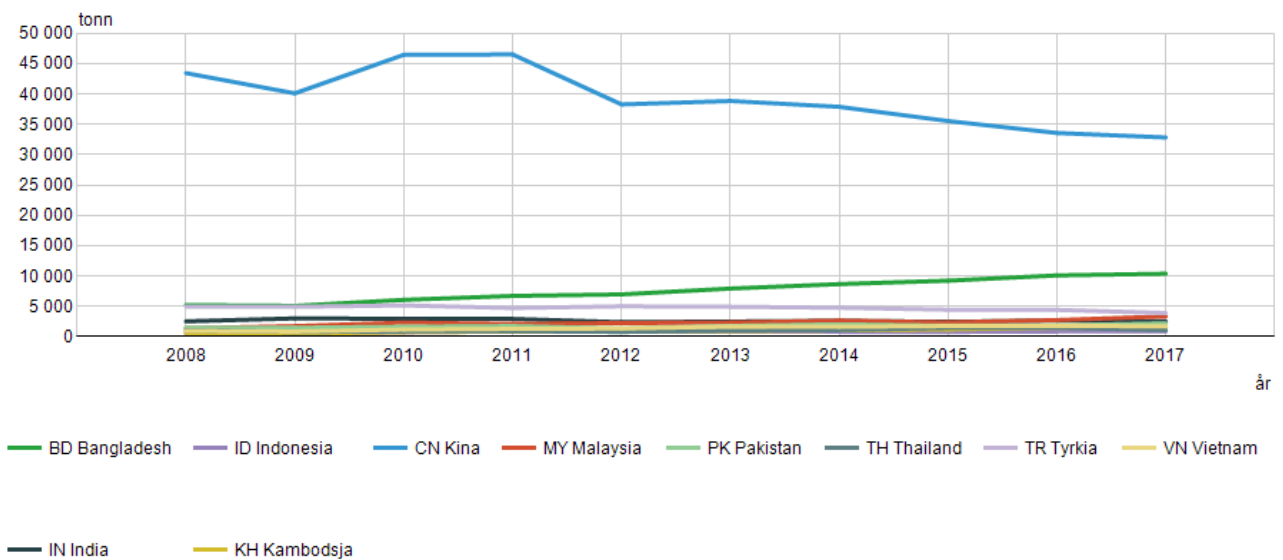
²⁹ Hentet den 14-03-18 fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/08809/?rxid=de5a4ecf-fb54-48d8-814e-f36fdb7a7d34>

³⁰ Hentet den 14-03-18 fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/08809/?rxid=de5a4ecf-fb54-48d8-814e-f36fdb7a7d34>

Tabell 9³¹ viser utviklingen av import i **tonn** fra de 10 viktigste eksportlandene av klær til Norge I 2014-2017 **uten Kina**.

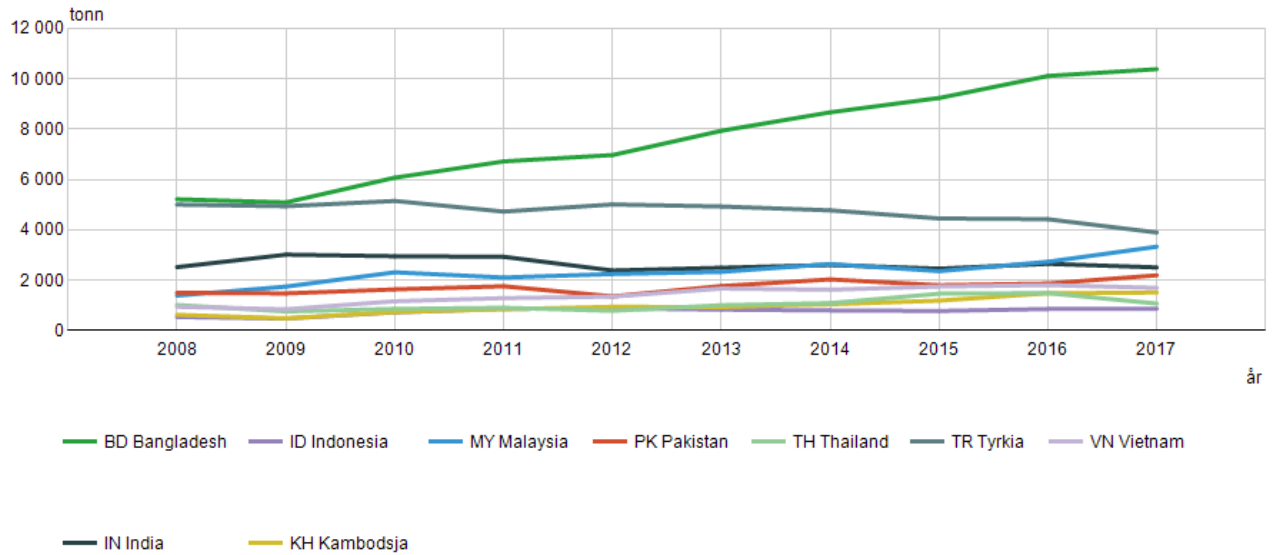
Tabell 10³² viser utviklingen av import i **tonn** fra de 10 viktigste eksportlandene av klær til Norge i 2008-17.

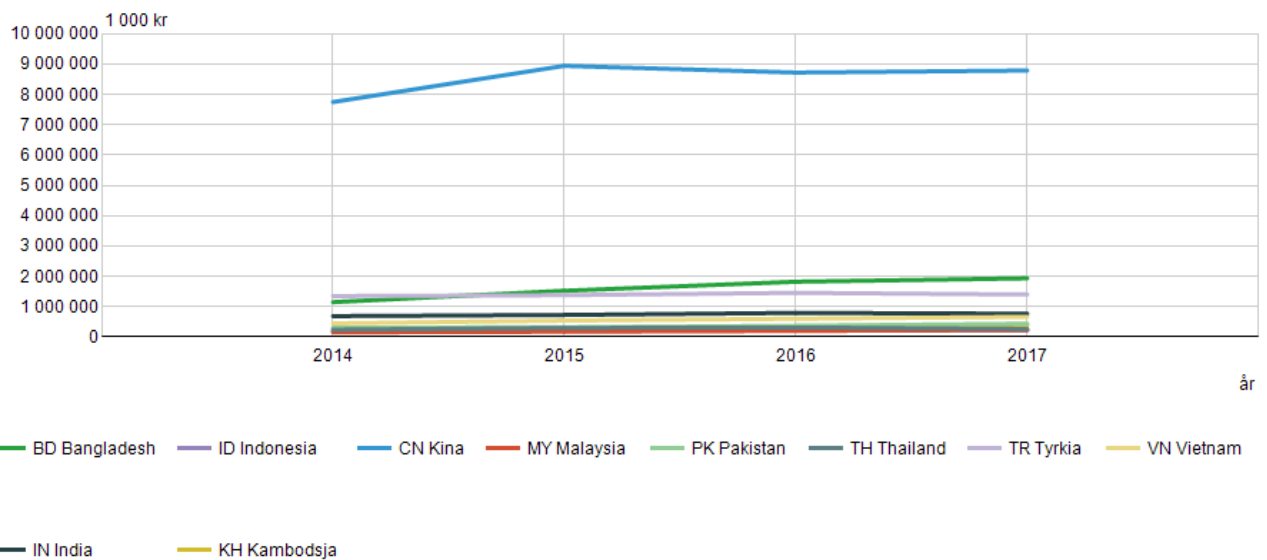
³¹ Hentet den 14-03-18 fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/08809/?rxid=de5a4ecf-fb54-48d8-814e-f36fdb7a7d34>

³² Hentet den 14-03-18 fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/08809/?rxid=de5a4ecf-fb54-48d8-814e-f36fdb7a7d34>

Tabell 11³³ viser utviklingen av import i **tonn** fra de 10 viktigste eksportlandene av klær til Norge i 2008-17 uten Kina.

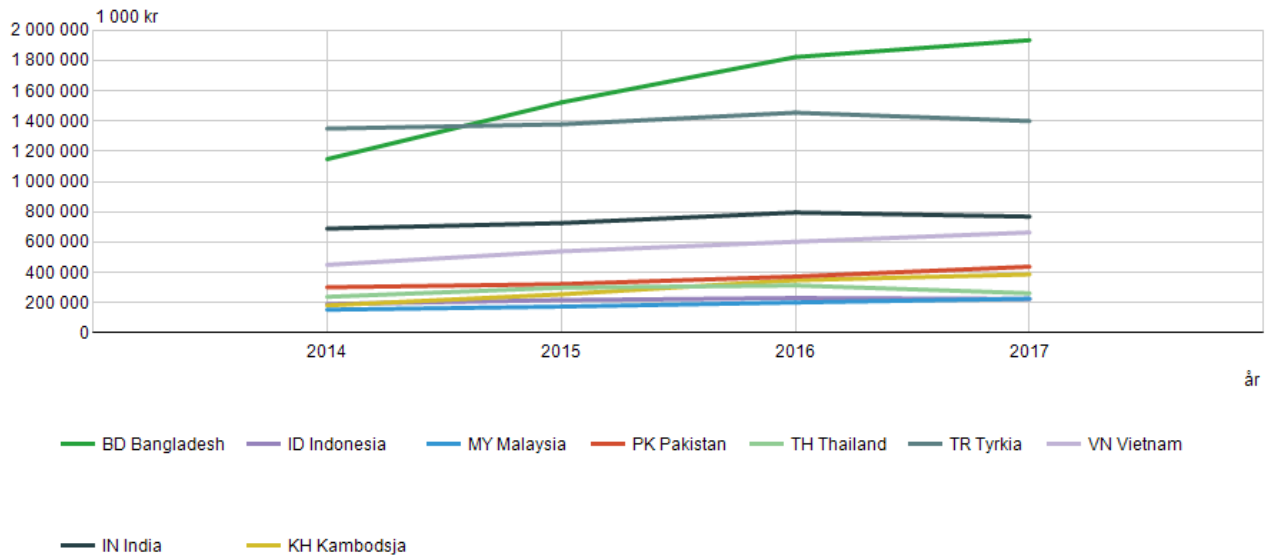
Tabell 12³⁴ viser utviklingen av import i **kroner** fra de 10 viktigste eksportlandene av klær til Norge i 2014-17.

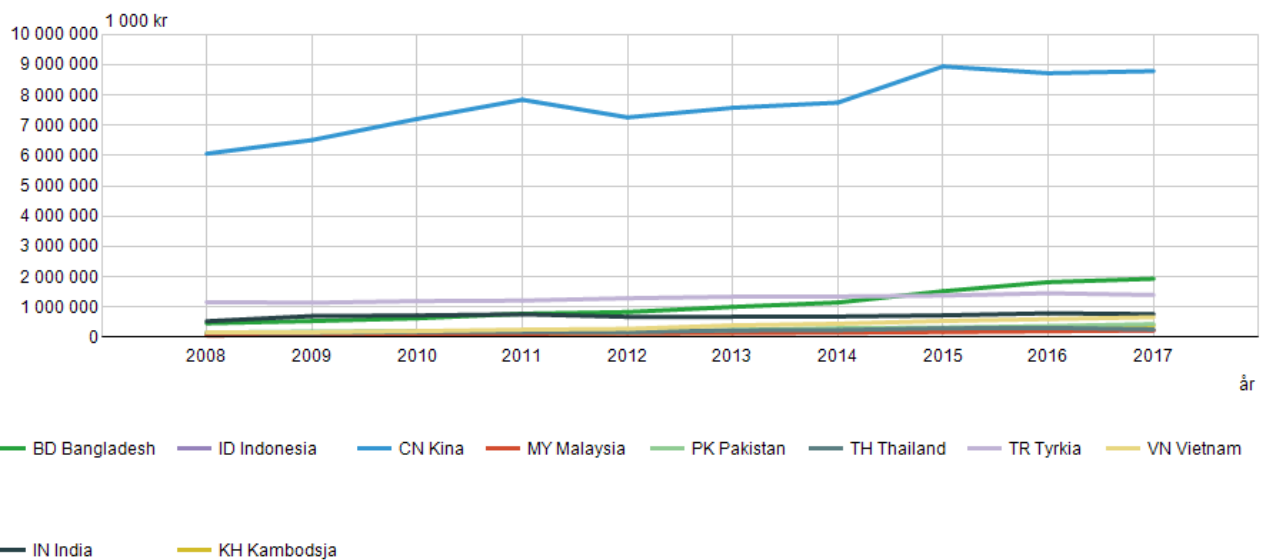
³³ Hentet den 14-03-18 fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/08809/?rxid=de5a4ecf-fb54-48d8-814e-f36fdb7a7d34>

³⁴ Hentet den 14-03-18 fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/08809/?rxid=de5a4ecf-fb54-48d8-814e-f36fdb7a7d34>

Tabell 13³⁵ viser utviklingen av import i **kroner** fra de 10 viktigste eksportlandene av klær til Norge i 2014-17 **uten Kina**.

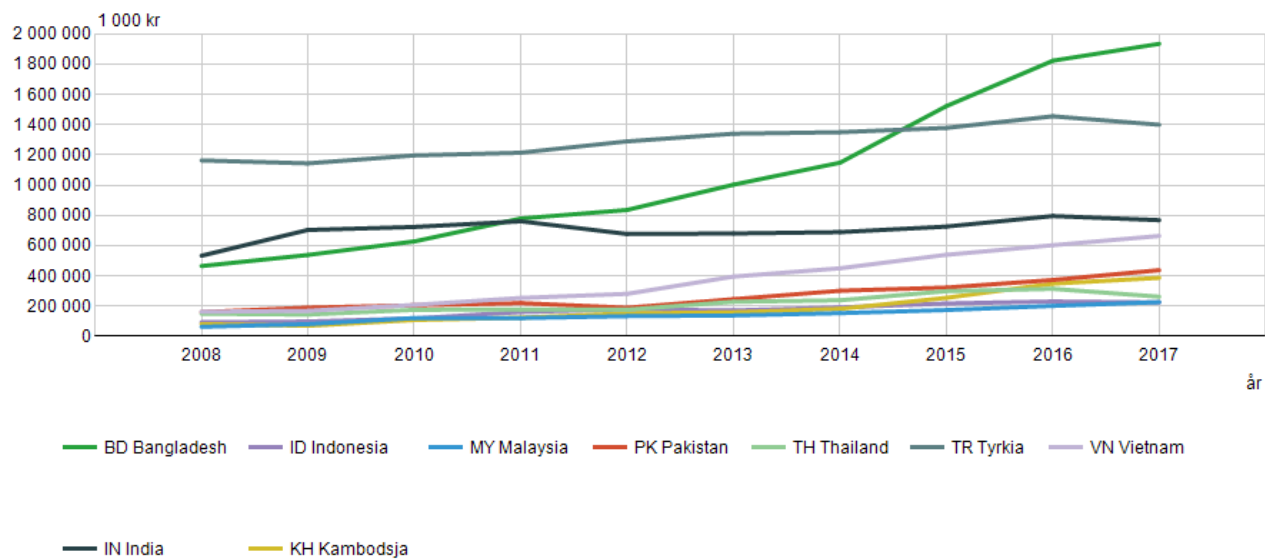
Tabell 14³⁶ viser utviklingen av import i **kroner** fra de 10 viktigste eksportlandene av klær til Norge i 2008-17.

³⁵Hentet den 14-03-18 fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/08809/?rxid=de5a4ecf-fb54-48d8-814e-f36fdb7a7d34>

³⁶ Hentet den 14-03-18 fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/08809/?rxid=de5a4ecf-fb54-48d8-814e-f36fdb7a7d34>

Tabell 15³⁷ viser utviklingen av import i **kroner** fra de 10 viktigste eksportlandene av klær til Norge i 2008-17 uten Kina.

³⁷Hentet den 14-03-18 fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/08809/?rxid=de5a4ecf-fb54-48d8-814e-f36fdb7a7d34>

Appendiks

ITUC vurdering 5+, 5 og 4 år 2017ⁱⁱⁱ

Rating 5+

Burundi
Central African Republic
Eritrea
Iraq
Libya
Palestine
Somalia
South Sudan
Sudan
Syria
Yemen

Rating 5

Algeria
Bahrain
Bangladesh
Belarus
Benin
Cambodia
China
Colombia
Ecuador
Egypt
Fiji
Greece
Guatemala
Honduras

Hong Kong

India

Indonesia

Iran

Kazakhstan

Kuwait

Laos

Mexico - WR

Myanmar

Nigeria - WR

Pakistan

Philippines

Qatar

Saudi Arabia

South Korea

Swaziland

Turkey

Ukraine

United Arab Emirates

Vietnam

Zimbabwe

Rating 4

Argentina

Angola

Bolivia

Bosnia and Herzegovina

Botswana

Brazil

Burkina Faso

Cameroon

Chad

Democratic Republic of Congo

Djibouti

Ethiopia

Jordan

Lebanon

Lesotho

Madagascar

Malaysia

Mauritania

Panama

Paraguay

Peru WC

Romania

Senegal

Serbia

Sierra Leone

Tanzania

Thailand

Trinidad and Tobago

Tunisia

Uganda

United Kingdom

USA

Zambia

Skandinaviske selskapers produksjonsland

Varner Group^{iv}	Stormberg	Italy
Bangladesh	Bangladesh	Kenya
China	Myanmar	Lithuania
Egypt	China	Morocco
Greece		Myanmar
India	Active Brands^{vi}	Netherlands
Italy	China	Pakistan
Madagascar	Sri Lanka	Poland
Norway	Lithuania	Portugal
Pakistan	Myanmar	Romania
Portugal	Portugal	South Korea
Republic of Korea		Sri Lanka
Romania	H&M^{vii}	Sweden
Serbia	Bangladesh	Taiwan
Sri Lanka	Bulgaria	Thailand
Sweden	Cambodia	Tunisia
Thailand	China	Turkey
Turkey	Czech Republic	USA
United Kingdom	Denmark	Vietnam
Ukraine	Ethiopia	
Vietnam	Finland	Kappahl^{viii}
	France	Turkey
Norrøna^v	Georgia	India
China	Germany	Sri Lanka
Vietnam	Great Britain	Bangladesh
Philippines	Greece	Myanmar
Sweden	Hungary	China
Denmark	India	
Lithuania	Indonesia	

Lindex^{ix}

Bangladesh
South Korea
China
India
Sri Lanka
Italy
Sweden
Pakistan
Cambodia
Myanmar
Turkey

Bergans^x

Norway
Lithuania
Finland
Turkey
China
Myanmar
Cambodia
Vietnam
Indonesia

Bestseller^{xi}

Bangladesh
Cambodia
Myanmar
India
China

Portugal

Pakistan
Turkey
Serbia
Vietnam
Italy
Romania
Sri Lanka

Gina Tricot^{xii}

Turkey
India
Bangladesh
China

Haglöfs^{xiii}

China
Portugal
Vietnam
Estonia
Indonesia
Romania
Sweden
Cambodia

Helly Hansen^{xiv}

China
Turkey
Sweden
Ukraine

Vietnam

Portugal
United Kingdom
Sri Lanka
Hungary
Indonesia
Lao Peoples Democratic
Republic
Bangladesh

Voice^{xv}

Bangladesh
China

ⁱ Foreløpige tal

ⁱⁱ Foreløpige tal

ⁱⁱⁱ Hentet den 14-03-18: <https://www.ituc-csi.org/ituc-global-rights-index-2017-18767?lang=en>

^{iv} Hentet den 14-03-18: http://cdn.varner.eu/Global/Varner/CSR/Downloads_CSR/Fabrikkklister_Varner-Gruppen_vaar_2014_Eng.pdf

^v Hentet den 14-03-18: <https://www.norrona.com/nb-NO/om-norrona/samfunnsansvar/supplier-list/>

^{vi} Hentet den 14-03-18: <http://www.activebrands.com/code-of-conduct/suppliers/>

^{vii} Hentet den 14-03-18: <http://sustainability.hm.com/en/sustainability/downloads-resources/resources/supplier-list.html#cm-menu>

^{viii} Hentet den 14-03-18: https://www.kappahl.com/globalassets/corporate/sustainability/documents/kappahl_supplier_list.pdf

^{ix} Hentet den 14-03-18: <http://about.lindex.com/en/sewing-factories/> og <http://about.lindex.com/en/processing-factories/>

^x Hentet den 14-03-18: <https://www.bergans.com/About-us/Product-Development/Suppliers-and-manufacturers>

^{xi} Hentet den 14-03-18: <http://about.bestseller.com/media/2280/bestseller-supplier-factory-list-2017.pdf>

^{xii} Hentet den 14-03-18: <https://www.ginatricot.com/se/sv/csr/where>

^{xiii} Hentet den 14-03-18: <http://www.haglofs.com/gb/en-gb/sustainability/supply-chain/>

^{xiv} Hentet den 14-03-18: <https://www.hellyhansen.com/about-us/manufacturing/>

^{xv} Hentet den 14-03-18: <https://indd.adobe.com/view/4704eceb-ea17-4ca5-acdd-446a8d6a32a2>